

2021

SANSKRIT

[GENERAL]

Paper : II

Full Marks : 100

Time : 3 Hours

*The figures in the right-hand margin indicate marks.**Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.*

1. Answer any **six** questions: 1×6=6
 যে-কোনো ছয়টি প্রশ্নের উত্তর দাও :
- a) Who is the famous king of Raghu dynasty?
 রঘুবংশের বিখ্যাত রাজা কে?
- b) Who was दुर्वास? 1×6=6
 'दुर्वास' কে?
- c) What is the first creation of the creator?
 বিধাতার আদি সৃষ্টি কী?
- d) What is the name of the wife of Dilīpa?
 দিলীপের পত্নীর নাম কী?
- e) According to Dūṣyanta by which the cutting of Śamīlatā is impossible?
 দুষ্যন্তের ভাষায় শমীলতা ছেদন অসম্ভব কি দিয়ে?
- f) Mention the names of the two friends of Śakuntalā.
 শকুন্তলার সখীদ্বয়ের নাম উল্লেখ কর।

- g) What is meant by 'सुत्रधार'?
 'सुत्रधार' বলতে কী বোঝায়?
- h) Name the dramas composed by Kālidāsa other than 'अभिज्ञानशकुन्तलम्'.
 'अभिज्ञानशकुन्तलम्' ছাড়া কালিদাসের অন্য নাটকগুলির নাম লেখ।

2. Answer any **eleven** questions: 2×11=22
 যে-কোনো এগারোটি প্রশ্নের উত্তর দাও :
- a) Who served Dilīpa to be free from curse?
 দিলীপ কার সেবার দ্বারা অভিশাপ মুক্ত হন?
- b) In which act of the 'Abhijñānaśakuntalam' does the fisherman episode appear?
 ধীবর বৃত্তান্ত অভিজ্ঞানশকুন্তলম্ নাটকের কোন্ অঙ্কে আছে?
- c) Who was धनमित्र? What did Duṣyanta order about his heir?
 ধনমিত্র কে? রাজা দুষ্যন্ত তার উত্তরাধিকার সম্পর্কে কি আদেশ দেন?
- d) By which marriage-rule did the marriage between Duṣyanta and Śakuntalā take place?
 কোন্ বিবাহবিধানে দুষ্যন্ত-শকুন্তলার বিবাহ অনুষ্ঠিত হয়েছিল?
- e) Fill in the blank:
 শূন্যস্থান পূরণ কর :
 इदं किलाव्याजमनोहरं वपुः _____॥

- f) Name the first canto of the Raghuvamśam.
Who is the ancestor of the Raghu dynasty?
রঘুবংশম্ মহাকাব্যের প্রথম সর্গের নাম লেখ। রঘুবংশের
আদি পুরুষ কে?
- g) What was the curse of Surabhi to Dilipa?
সুরভি দিলীপকে কি অভিশাপ দিয়েছিলেন?
- h) According to Kālidāsa, who were considered
to be the father and mother of this Universe?
কালিদাসের চিন্তায় জগতের পিতামাতা কাদের বলা
হয়েছে?
- i) Fill in the blank:
শূন্যস্থান পূরণ কর :
ত্যাগায় _____ সত্যায _____॥
- j) “তপ: षड्भागमक्षय्यं ददत्यारण्यका:”—Who is the
speaker? Under what circumstances it is
spoken?
“তপ: षड্ভাগমক্ষয়্যং দদত্যারণ্যকা:”—বক্তা কে?
কোন পরিস্থিতিতে একথা বলা হয়েছে?
- k) Who was ‘করভক:’?
করভক কে?
- l) Who are compared to by the words ‘শ্ৰদ্ধা,
বিত্তম্’ and ‘বিধি:’?
শ্রদ্ধা, বিত্ত ও বিধির সঙ্গে কাদের তুলনা করা হয়েছে?

- m) Who is the author of the commentary
‘অর্থদ্ব্যোতনিকা’?
‘অর্থদ্ব্যোতনিকা’ টীকার রচয়িতা কে?
- n) What is meant by ‘পত্রাবলী নান্দী’?
‘পত্রাবলী নান্দী’-র অর্থ কী?

3. Answer any **seven** questions: 6×7=42

যে-কোনো সাতটি প্রশ্নের উত্তর দাও :

- a) Explain with reference to the context (any
one):
সপ্রসঙ্গ ব্যাখ্যা কর : (যে-কোন একটি)
- i) সন্তানার্থায় বিধয়ে স্বভূজাদবতারিতা
তেন ধর্জগতো গুর্বা সচিবেষু নিচিক্ষিপ ॥
- ii) व्यदोरस्को वृषस्कन्धः शालप्रांशुमद्वाभुजः ।
आत्मकर्मक्षमं देहं क्षात्रो धर्मइवाश्रितः ॥
- b) Explain with reference to the context: (any
one)
সপ্রসঙ্গ ব্যাখ্যা কর : (যে-কোনো একটি)
- i) यदालोके सूक्ष्मां व्रजति सहसा तद्विपुलतां
यदन्तर्विच्छिन्नं भवति कृतसन्धानमिव तत्।
प्रकृत्या यद्वक्रं तदपि समरेत्वं नयनयो-
र्न मे दूरे किञ्चित् क्षणमपि न पाखे रथजवात्॥
- ii) न स्वलु न स्वलु वाणः सन्निपात्योऽयमस्मिन्
मृदुनि मृगशरीरे तुलशाक्किप्रिः।
क्व वत द्दरिणकाणां जीवितं चातिलिलं
क्व च निशितनिपाता बज्रसाराः शरास्ते॥

c) Explain with reference to the context: (any **one**)

সপ্রসঙ্গ ব্যাখ্যা কর : (যে-কোনো একটি)

i) प्रजानामिव भूत्यर्थं स ताभ्यो वलिमग्रहीत्।
सहस्रगुणमुत्सृष्टमादत्ते हि रसः रविः॥

ii) तस्या संवृतमन्त्रस्य गूढाकारेङ्गितस्य च
फलानुमेयाः प्रारम्भाः संस्काराः प्राक्तनाडवा॥

d) “गुणवते कन्यका प्रतिपादनीया”—What is the significance of this saying?

“गुणवते कन्यका प्रतिपादनीया”—উক্তিটির তাৎপর্য কী?

e) Amplify any **one** of the following:

ব্যাখ্যা কর : (একটি)

i) स्त्रीरत्नसृष्टिरपरा।

ii) ‘वागर्थकि सम्पृत्कौ वागर्थप्रतिपत्तये।’

f) Describe the significance of the Elephant episode as described by Kālidāsa in the 1st Act of Abhijñanaśakuntalaṃ.

অভিজ্ঞানশকুন্তলমের প্রথম অঙ্কে কালিদাস বর্ণিত হস্তিবৃত্তান্তের তাৎপর্য আলোচনা কর।

g) Amplify any **one** of the following:

সপ্রসঙ্গ ব্যাখ্যা কর : (যে-কোন একটি)

i) अर्थो हि कन्या परकीय एव ।

ii) मन्दः कर्वियशः प्रार्थी गमिष्याम्युपहास्यताम् ।

h) i) Disjoin the Sandhi: 1
সন্ধিবিচ্ছেদ কর :

वागर्थप्रतिपत्तये ।

ii) Derive: 2
ব্যুৎপত্তি নির্ণয় কর :
सम्पृत्कौ

iii) Name and expound the Samāsa: 1
ব্যাসবাক্য সহ সমাসের নাম লেখ :
पितरौ

iv) Account for the case ending: 2
कारक विभक्ति निर्णय कर :
वलकलेन

i) Translate into Bengali: (any **one**)

যে-কোন একটির বঙ্গানুবাদ কর :

i) सरसिजमनुविद्धं शैवलेनापि रम्यं
मलिनमपि द्विमांशोलक्ष्म लक्ष्मी तनोति ।
इयमधिकमनोज्ञा वल्कलेनापि तन्वी
किमिव हि मधुराणां मण्डनं नाकृतीनाम् ॥

ii) चित्रे निवेश्य परिकल्पित सत्त्वयोगा
रूपोच्चयेन मनसा विधिना कृता नु ।
स्त्रीरत्नसृष्टिरपरा प्रतिभातिसामे
धातुर्विभुत्वमनुचित्य वपुश्च तस्याः ।

4. Answer any **three** of the following questions:

10×3=30

নিম্নলিখিত যে-কোনো তিনটি প্রশ্নের উত্তর দাও :

a) Narrate the dramatic significance of the curse of Durvāsas in Kālidāsa's drama *Abhijñanaśakuntalam*.

কালিদাসের ‘অভিজ্ঞানশকুন্তলম্’ নাটকে দুর্বাসার অভিশাপের নাটকীয় তাৎপর্য আলোচনা কর।

b) “স্মরিष्यति त्वां न स बोधितोऽपि सन्।

कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतमिवा।”—Who made this remark and to whom? Why did he make this remark? State briefly with your remarks the dramatic significance of this statement.

“স্মরিष্যতি ত্বাং ন স বোধিতোঃপি সন্।

कथां प्रमत्तः प्रथमं कृतमिवा।”—উক্তিটি কার? কার প্রতি করেছিলেন? কেন তিনি এই উক্তিটি করেন? উক্তিটির নাটকীয় তাৎপর্য এবং তার সম্বন্ধে তোমার মত সংক্ষেপে ব্যক্ত কর।

c) Critically narrate the remark—
‘उपमाकालिदासस्य’।

মন্তব্যটি বিচার কর - ‘উপমাকালিদাসস্য’।

d) Translate into Bengali or English: (any **one**)

বাংলা অথবা ইংরাজীতে অনুবাদ কর : (যে-কোন একটি)

i) ग्रन्थागारः निखिल मनीषाया निधानम् । मनीषिणां युगयुगान्तर व्याप्तम् मननरूपं निधिजातं ग्रन्थिषु निवध्यते । पुराद्वस्तलिखितं पुस्तकं भूर्जपन्नादिगतमपि मठमन्दिरादिषु भूयशः संगृहीतम् आसीत् । इदानीं विद्यालयादि विविध प्रतिष्ठाने ग्रन्थागारं शिक्षयाः प्रधानम् उपकरणमेव मन्यते । सधारण पाठकानामपि कृते ननाजनपदेषु मण्डलेषु ग्रामेषु च न्यूनाधिकं ग्रन्थागारं स्थाप्यते । जनवर्तिकायाः प्रसारणविधौ ग्रन्थागारस्य अस्ति महत् उपयोगः ।

ii) संस्कृतं भारतीयसंस्कृतेर्मूलम् । तदस्माकम् एकवन्धस्य निदानम् । संस्कृतं विना भारतीयानां नास्ति अन्यत् किमपि तथा गौरवावहम् । विश्वसाहित्यभाण्डारे संस्कृतस्य सुधाभाण्डं बितनुते अमृतस्वादम् । अस्य वेभवभेश्वर्य माधुर्यं च विश्वस्य विस्मयं जनयति । ज्ञानविज्ञानादि विविधविषयेसूपि अज्ञ समृद्धिः प्रसिद्ध । अतोऽस्ति महान् उपयोगः संस्कृतस्य ।

e) Discuss with quotations why did Dilīpa and his wife go to the hermitage of Vaśiṣṭha.

दिलीप ओ तौर पत्नी वशिष्ठ आश्रमे केन गिरेछिलेन ? उद्धृति सह आलोचना कर।